

Терзић Предраг*

<https://orcid.org/0000-0003-3896-6217>

УДК: 94(44)"1789":141.7Берк Е.

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601137T

Примљено: 24. октобар 2025.

Одобрено за објаву:

5. фебруар 2026.

Странице: 137–149

ЛЕГИТИМИТЕТ И ЛЕГАЛИТЕТ РЕВОЛУЦИЈЕ У ТЕОРИЈСКОЈ МИСЛИ ЕДМУНДА БЕРКА

АПСТРАКТ: У правној доктрини више векова уназад постоји полемика о томе да ли револуција може бити легитимно и легално средство промене државне власти. Из угла демократског државног уређења револуција представља насилну промену државне власти, али из угла одређених идеологија она представља средство промене ауторитарних поредака. Историја нас учи да док су поједине револуције бивале једини *делотворан* лек против аутократије, друге су биле само средство њеног увођења. На различитим половима ових погледа налазе се Француска буржоаска револуција и Октобарска социјалистичка револуција. Свака на свој начин показала је и позитивне и негативне последице, јер су биле изневераване од стране својих вођа, који су се њима самопослуживали. У раду је коришћено више различитих научних метода, од којих преовлађују историјски, компаративни, индуктивни, хипотетичко-дедуктивни, а све у циљу интегралног приступа, којим се настоји указати на важност теоријске мисли Едмунда Берка. Не треба заборавити да је наш велики правни теоретичар Слободан Јовановић посветио посебну пажњу управо овом аутору у контексту разматрања револуције као средства насилне промене једног политичког поретка другим.

---

*Виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд, имејл: predrag.terzic@ips.ac.rs

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне речи: легитимитет, легалитет, револуција, државна власт, Едмунд Берк, Слободан Јовановић.

1. Увод

Едмунд Берк (*Edmund Burke*) рођен је у Даблину 22. јануара 1729. године, а преминуо је у Биконсфилду 9. јула 1797. године. Био је писац, политички мислилац, ерудита, али и антиреволуционар и узор свима онима који не деле идеје брзог и олаког мењања друштвене и политичке стварности. Иако Ирац по пореклу, Берк се сврстава у сам врх енглеске политичке мисли. Едмунд Берк је умео да препозна све могуће облике злоупотребе права у масовним друштвеним превратима. Отуда се једним делом бавио и правом као легалним средством регулисања и уређења друштвених односа.

Следећи породичну традицију, Берк се рано определио за студије права које, услед сплета околности, напушта и почиње да се практично упознаје с друштвено-политичким приликама које су владале у тадашњој Енглеској и Француској. Зато се може бити склонији мишљењу да му је таква непосредност у опажању људи и догађаја помогла да изгради властите ставове, које је потом чврсто бранио. Његова прерано прекинута правничка каријера отворила је простора за потоње политичко ангажовање. Постаје присталица виговаца, на чијем је повезивању и јачању активно радио. Тако је 1765. године постављен за секретара маркиза Роцкингама (*Marquess of Rockingham*), који је био вођа групе виговаца. У исто време улази у Доњи дом Парламента, чиме отпочиње његово практично бављење политиком и учешће у политичком животу Енглеске. Међутим, Берку је управо енглески парламентаризам послужио да сагледа све предности и недостатке недовољно уређеног политичког живота у којем се власт неприродно сужава.

Кореном Берковог будућег политичког деловања може се сматрати уставна противречност настала у време владавине енглеског краља Џорџа III. Суштина читавог проблема садржала се у два супротстављена става, која су се односила на давање предности краљу или парламенту у контроли над колективном извршном влашћу. Берк је своје мишљење изложио у брошури под називом *Мисли о узроцима садашњих незадовољства* (*Thoughts on the Cause of the Present Discontents*) из 1770. године. У њој се Едмунд Берк противи краљу Џорџу III, сматрајући да краљ нема право да поставља министре, јер се то питање налази у надлежности парламента, као представничког дела. Како се, у његовој концепцији, увећава значај парламента, Берк сматра и да политичке странке треба да буду главни

политички субјекти, који ће представљати спону између краља и парламента. У политичким странкама је, заправо, опредмећена политичка воља народа, која се надаље каналише кроз посебне гране власти.

На крилима оваквих схватања, Берк чини активне напоре да побољша, тј. унапреди парламентарну контролу краљевске власти у земљи. Притом се није руководио пуким бројевима, који обезбеђују већину у парламентарном животу, сматрајући да се демократија не може на овакав начин квантификовати. Добро су познати његови ставови да чланови парламента не смеју бити прости преносиоци воље својих бирача. Уместо тога, политичка, а потом и друштвена улога народних представника (делегата, посланика) мора бити усмерена у правцу задовољења општег добра. То практично значи да народни представник треба да поступа на основу властитих запажања и закључака потпуно неоптерећен популизмом.

Друго подручје Берковог деловања односило се на америчко колонијално питање из друге половине XVIII века. Тако се Едмунд Берк оштро и с пуно жара супротставља британском увођењу Закона о печатима (*Stamp Act*) из 1765. године. Овим Законом су наметнути нови порески терети америчким колонијама због чега је десет одбило да примени ово законско решење. Насупрот томе, доноси се Декларација о правима Американаца, којом се бојкотује британска роба и сви директни порези. Зато је наредне године британски парламент укинуо Закон о печатима. Деценију касније, 1776. године, тринаест британских колонија прогласило је независност од Краљевине Велике Британије и формирало Сједињене Америчке Државе.¹

Берков интелектуални ангажман можемо сместити у раздобљу три револуције: Славне револуције у Енглеској из 1688. године, Америчке револуције за независност од 1776. године и Француске револуције из 1789. године. Кључна интелектуална и политичка питања у последњим деценијама XVIII века односе се на разумевање и тумачење ових друштвених преврата (Раунић, 2013, стр. 158).

Циљ рада се састоји у студиозном приступу Едмунду Берку и његовој политиколошкој мисли у вези са питањима легитимитета и легалитета револуције као врсте друштвеног преврата. Сматрамо да

---

¹ питању су следеће америчке колоније: Делавер (Delaware), Пенсилванија (Pennsylvania), Њу Џерзи (New Jersey), Џорџија (Georgia), Конектикат (Connecticut), Масачусетс Беј (Massachusetts Bay), Мериленд (Maryland), Јужна Каролина (South Carolina), Њу Хемпшир (New Hampshire), Вирџинија (Virginia), Њујорк (New York), Северна Каролина (North Carolina) и Род Ајланд и Провиденс Плантајшенс (Rhode Island and Providence Plantations).

је Беркова теоријска мисао данас актуелизована у светлу укупних дешавања у свету. Његови супстанцијални ставови филозофа из 18. века представљају корисно штиво сваком истраживачу у овој области.

2. Легитимитет и легалитет револуционарне промене власти

2.1. Беркова критика револуционарне промене државне власти

У политичкој и правној теорији постоје опречна мишљења о неминовности револуционарне промене власти или моралности постепене промене једног политичког поретка другим, сматраним, дакако, бољим и праведнијим. Читава плејада теоретичара узимала је себи за право да упорно и с много ангажовања оправдава револуцију, крећући се, али и прелазећи, оквире идеолошког дискурса којем су припадали. Тога, нажалост, нису били поштеђени ни они мислиоци који су снагом сопствених интереса говорили у прилог револуцији, јер су револуционарним путем освајали високе државне позиције. Ипак, неки од њих нису крили разочарање оним у шта се преобратила револуција, наглашавајући да је она изневерила најпре себе, а потом и њих.²

Управо Едмунд Берк припада теоретичарима који револуцију одређују као недозвољен начин промене једног политичког поретка другим. Наводећи низ лоших друштвених, политичких, али и економских показатеља, у својим *Размишљањима о Француској буржоаској револуцији*, Берк посебно истиче: „У јулу 1789. године (период кога ћемо се увек сећати) финансије града Париза биле су *joш* у добром стању, примања су покривала расходе, и град је у то време имао милион (четрдесет хиљада фунти стерлинга) у банци. Трошкови које је град направио *после Револуције* износе до 2.500.000 ливри. Због тих трошкова и великог смањења *доброволних доприноса*, дошло је не до привремене, већ до потпуне несташице новца“ (Берк, 2001, стр. 280).

Берк се оправдано сматра родоначелником и чврстим браниоцем конзервативизма, одређујући га као дубоко укореван поглед на свет.

² Очит пример јесте Лав Троцки (1973), који пише о изневереној револуцији у Совјетском Савезу. Међутим, он не напушта тезу о неопходности револуционарне промене једног поретка, али предвиђа да ће то учинити бирократија у СССР. Тако наводи да треба разликовати социјалне револуције, које су феудализам замениле буржоаским поретком, од политичких револуција, које су, не дирајући у економске темеље друштва, рушиле старе владајуће формације (стр. 220).

Док конзервативна идеологија почива на утврђеној скали вредности и традиционалном стилу живота, који се заснива на укореваним друштвеним обрасцима и искуствима ранијих генерација, лоша искуства Француске буржоаске револуције додатно су подупирала јачање конзервативних политичких опредељења и на њима заснованог система вредности, који је обухватао значај породице, цркве, државе, као и разних професионалних и сталешких удружења. У контексту наведеног, Војислав Становчић (2022) наводи мишљење Љубомира Тадића, који приговара Берковом снажном утицају на мишљење својих, али и Беркових савременика. У том смислу, Тадић наводи да се управо деловању конзервативних снага треба приписати Беркова популарност (стр. 140).³ Ипак, не треба изједначавати Берков конзервативизам са ставовима појединих аутора који критикују само одређене револуције, а не и револуцију као средство промене власти. Тако Радомир Лукић упућује критике Француској буржоаској револуцији, доводећи у питање остваривост њених основних начела које чине: слобода, једнакост и братство.⁴

Едмунд Берк у својим делима даје дубљу анализу практичних ефеката Француске буржоаске револуције. У њима показује отворени презир према поступцима револуционара, које одликује лакомисленост и свирепост у атмосфери отвореног хаоса и угрожености сваког човека. У питању су најнеобичнији и најапсурднији поступци у којима се мешају злочини и лудорије. Овакви монструозни, а понекад и трагикомични догађаји показују различите људске страсти, које неизбежно смењују једна другу, а понекад се и преплићу. Тако се, заправо, наизменично смењују презир и огорчење, смех и сузе, поруга и ужас, који нису повезани у нормалним ситуацијама. Берк отворено замера онима који наведене ситуације у

---

³ Тадићево мишљење треба само условно прихватити јер је било и других мислилаца, скептика конзервативне оријентације, који су и пре Едмунда Берка оставили значајан траг. Њима се може приписати у заслугу да су помогли Берку да схвати значај друштвених конвенција, које произилазе и почивају на стабилним друштвеним односима. Штавише, Берк је припадао и либералном кругу, којем је значајан допринос пружио познати економиста Адам Смит (Становчић, 2022, стр. 168).

⁴ „Слобода и једнакост као поклочи револуције изражавали су, дакле, програм револуције који се већ почео делимично остваривати фактички, ако не и уставноправно. Трећи поклочи, братство, уколико се односио на француско друштво, а не на међународну идеологију револуције, још је продубљивао значај два претходна поклочи као њихова логичка допуна и употпуњавање промене којој се тежило – он је означавао настанак француске нације, јединствене, збратимљене, наместо сталешке поделе по којој је уместо нације пре постојала феудална интернационала и поред свих сукоба и ратова између феудалних држава, јер се ратови нису водили због националних него због парцијалних феудалних интереса“ (Лукић, 1989, стр. 655).

револуционарним дешавањима сагледавају на посве другачији и себи својствен начин. Једном речју, она код њих не изазива никаква друга осећања осим ликована и усхићености (Берк, 2001, стр. 17–18).

Сваки облик револуционарне владе сам је по себи неправедан и противан уређеном политичком и правном поретку. Међутим, Едмунд Берк нема увек речи хвале према властима насталим у редовним околностима. Његов конзервативизам није бескомпромисан, јер признаје да свака власт може прећи у тиранију ако јој то околности дозволе. У таквом кварењу највише јој помаже изражени индивидуализам и усамљеност људи, који у таквим ситуацијама постају лак плен тиранској власти. Берк протежира способност високих политичких кругова, која треба да одговара мудрости и способности за бригу о вишим друштвеним интересима. У противном, они не могу остварити своју друштвену улогу регулатора политичких односа.

Своје противљење индивидуализму, Берк додатно поткрепљује дубљом анализом човекове личности. Користећи се типичним особинама људског карактера, он истиче да је појединац склонији да се преда страстима него што су шире друштвене групе. Очито је Берку на уму чињеница да појединци нису у стању да у потпуности контролишу своје емоције и пориве, чиме постају неотпорни на све изазове које са собом повлачи вршење државне власти. У политичкој и правној теорији овакви ставови се приписују *Берковом конзервативизму*, који садржи и прилично нејасне концепте, попут непријатељства према уставним променама (Jones, 2015, стр. 1125).

Не треба пренебрегнути да је суштинска страна Берковог политичког учења у непосредној вези са чињеницом да је припадао виговцима. Његова политичка припадност неодвојива је од Беркових ставова о држави и појединцима који у њој врше власт. Едмунд Берк је применљивост свог учења проширио и ван граница Енглеске, јер је аргументе проналазио у важним историјским догађајима у другим државама, у којима је револуција била средство свргавања државне власти. У том смислу, Хантингтон (Huntington) истиче да, иако је Берк у истој равни са Џоном Локом у Америци, он је исто тако једнак и у Енглеској (Young, 1994, стр. 662).

Важан моменат у Берковим политичким ставовима припада његовом апострофирању моралности. Она у политици мора бити заступљена јер неморални људи, према његовом мишљењу, највише доприносе кварењу државне власти. Њихова неморалност, заправо, представља главно оруђе урушавања важних државних институција, а нарочито парламента. Ипак,

Берково пренаглашавање моралности у политици није увек наилазило на безрезервну подршку у научним круговима. Тако британски теоретичар Харт „признаје да је консензус моралних судова у одређеним случајевима од суштинског значаја да би се нека заједница одржала, али из тога још не следи да је све оно на шта би јавни морал могао да стави вето од једнаког значаја за заједницу. Сматра да зато ваља поставити два питања. Прво – да ли је нека пракса која вређа морално осећање штетна? А друго – какве су последице те праксе у односу на опште принципе морала?“ (Трајковић, 2011, стр. 263).

2.2. Берково (не)противљење војном решавању државних питања

Идеолог конзервативизма и промотер систематских промена у друштву, у чијем су средишту државна питања, Едмунд Берк износи своје мишљење и у погледу њиховог војног решавања. Познато је да је Берк сврстан у ред конзервативних мислилаца који одбијају да верују у успехе и ефикасност наглих друштвених промена. „Његов конзервативизам почивао је на органском схватању државе, антииндивидуализму и високом вредновању традиције, континуитета и равнотеже политичких снага као нечега што ствара услове за очување поретка. Држава је по његовом мишљењу живи организам у којем су друштвеним уговором повезане и удружене прошле, садашње и будуће генерације. Она се постепено развија, а сваки радикални политички рез омета њен развој ка најбољим решењима. Легитимност политичког поретка почива на његовој прескрипцији, чињеници да дуго постоји. Друштвени живот и развој државе не могу се заснивати на идејама појединаца јер је нагомилано искуство векова, које се понавља и прераста у предрасуде (у значењу навике), то које спаја различите генерације у мишљењу и понашању. Он је сматрао да битну улогу у држави немају појединци, него елементи цивилног друштва, што је значајно за разумевање енглеске политичке мисли“ (Старчевић & Кајтез, 2018, стр. 782).

Берковој политичкој, али и правној далековидости могу се приписати суморне прогнозе крајњег исхода Француске буржоаске револуције, која је историјски склизнула у Наполеонову диктатуру. Овај владар је управо искористио све слабости које са собом носи револуционарна промена власти и њене вође, које нису склоне трајнијем уређењу главних државних питања. У таквим условима важну улогу може играти организована армија, устројена на строго војничким принципима, која је уз то отпорна на политичке изазове. Међутим, Берк циљано указује на

потребу за разграничењем утицаја и моћи различитих војних структура, при чему је првенствено реч о утицају официрског кадра на војнике, који представљају неуралгичну тачку у структури сваке војске. На овом терену Берк, за разлику од својих претходника, указује на потенцијално могући проблем одвајања и осамостаљивања официра и војника. Такви процеси су потом задесили крхку револуционарну власт у Француској. Уосталом, однос официрског кадра и војника и у данашњем времену представља важну карикатуру у укупном процесу функционисања војне организације у свакој држави у свету (Старчевић & Кајтез, 2018, стр. 786–787).

У том погледу, новија истраживања указују на важност активније комуникације војног кадра са спољним светом.⁵ Ако се у савременој војној номенклатури под тим подразумева менаџерско презентерство, које укључује председавање различитим састанцима и преговорима ради испуњавања постављених задатака, војска не треба бити пасиван чинилац који не препознаје могућности за широм сарадњом, чиме себи обезбеђује важну улогу у друштву (Милошевић Столић & Марчек, 2017, стр. 202). Тако Едмунд Берк одређује војску као субјекат који не сме себи дозволити да постане оружје управљено против њених интереса. Очито се Беркова далековидост и овде показала успешном и примењивом и у дужим временским раздобљима.

3. Прилог критици Слободана Јовановића упућеној Едмунду Берку

Слободан Јовановић је своју интелектуалну мисао распрострео на више различитих поља друштвених наука, које повезује заједничка потреба да се одређени политички процеси објасне кроз делатност својих актера. Док се у средишту његове теоријске мисли налази отворено исказана тежња да се раздвоје политички и социјални контекст сваке револуције, разматрајући Француску буржоаску револуцију, Јовановић упућује извесне критике не само њеном вођству него и теоретичарима који су били њени жестоки критичари. Тако се на удару његове интелектуалне оштрице нашао и Едмунд Берк, који је представљао јаку конзервативну оријентацију у погледу револуције као средства промене државне власти

---

⁵ Министарство одбране Републике Србије у континуитету спроводи обуке у којима учествује официрски и подофицирски кадар, у циљу унапређења унутрашње и спољашње комуникације. Оне се обављају у складу са усвојеним стратешким документима у којим су дефинисани изазови регионалне безбедности.

у једној земљи. Слободан Јовановић првенствено приговара Берковом пренаглашавању политичког и стављању у други план социјалног питања Француске буржоаске револуције (Терзић & Јоксић, 2021, стр. 312–313). Отуда Едмунда Берка можемо означити критичарем савремене демократије и политичког рационализма (Терзић, 2020, стр. 90). У томе треба тражити и узроке потоњег неуспеха Француске буржоаске револуције и, насупрот томе, успеха социјалистичких револуција у свету.

Питање односа морала у политици и изван политике представља посебно подручје на којем се ломе копља у политичкој и правној теорији. Сасвим је сигурно да су Јовановић и Берк у сагласју у погледу употребе моралне дисциплине код човека када врши власт и када користи слободу. Слободан Јовановић наглашава присуство утилитаристичког приступа енглеских државника. Такав став се уклапа у општи модел англосаксонског поимања политике, а можемо рећи и права у његовој практичној примени. Зато практичност и моралност у политици не треба приписивати само Едмунду Берку, већ читавом англосаксонском протестантском етосу. Заправо је практичан колико и моралан, јер води рачуна о међузависности ова два појма. Отуда је Берк активно заговарао моралну дисциплину, као најсигурније средство за остварење опште користи у сваком друштву (Милосављевић, 2011, стр. 290).

Слободан Јовановић приговара Берку извесну дозу недоследности у погледу закључивања у ширем политичком делокругу. Он намерно полази од појединачног случаја, па затим настоји да утврди шире консеквенце одређеног политичког деловања и, у крајњем исходу, одређене политике. Уобичајено преувеличавајући ствари, Едмунд Берк им је приписивао и могуће последице које се, ипак, нису догодиле. Будући да је био маштовит, Берк је неретко своје личне опажаје преносио у политички живот. На тај начин је оправдавао доношење општих закључака, којима је упорно стремио. То је умањивало интелектуалне, али и историјске домете његовог целокупног научног стваралаштва. Искорак даље у свом нереалном приказивању ствари, Берк је учинио преувеличавањем деловања и моралних особина краљевих пријатеља. Тако Јовановић наводи да они нису ни изблиза били тако страшни и зли каквим их је Берк представљао, што говори у прилог његовом необјективном сагледавању људи и догађаја. Они дефинитивно нису били огољени макијавелисти, који су плански урушавали уставно питање произишло из револуције у Француској. Међутим, на тај начин, Јовановић (1935) није умањивао интелектуалне домете Беркове теоријске мисли, већ је настојао да их реално прикаже са свим својим манама и врлинама (стр. 313–314).

Берков однос према цркви носи са собом низ особености, које су обликовале његову теоријску мисао. Берк заступа тезу о божанском пореклу државе, коју аутентично тумаче само свештена лица. На овај начин потпуно се искључује могућност непогрешивог тумачења божје воље и истовремено ограничава круг оних који уопште имају право да се упуштају у њено тумачење. Берков конзервативизам извржавали су оштрој критици бројни мислиоци револуционарног опредељења. Делујући са својих позиција, они су Едмунда Берка проглашавали човеком који упорно, а по некима и потпуно безразложно, брани постојећи поредак и у њему утврђено стање ствари. Неретко се и Слободану Јовановићу приписивало да државна питања преиспитује са повлашћене позиције интелектуалца блиског горњим друштвеним слојевима. Међутим, чињеница да његово учење није прожето црквеним поимањем ствари тежишно га разликује од Берка и других конзервативних теоретичара његовог времена.⁶

Важан сегмент у мисли Едмунда Берка припада социјалном елементу његове теорије. Такво становиште је ослоњено на Беркове ставове у којима се пренаглашава улога и друштвени значај традиције, јавног мњења, класе, политичких странака и свих других субјеката који не делују, строго узевши, у оквирима постојећих закона. Отуда државни механизми не могу допрети до ових утицајних друштвених групација. Против њих је свака државна власт немоћна да се бори, па је зато корисније да покуша да их својим лукавством придобије. На овај начин, Берк изражава социолошко гледиште, иако социологија у то време још увек није била установљена као самостална друштвена наука. На овај начин Слободан Јовановић (1935) приписује Берковом политичком и правном гледишту изразито социјални карактер, иако му не оспорава његово противљење свакој врсти тираније (стр. 316–317).⁷

⁶ „Слободан Јовановић је аристократски васпитан; стога он социјална питања решава с једне крајње уске, крајње искључиве аристократске тачке гледишта. Комунистички активисти, који су уједно били и водећи међуратни марксистички теоретичари, своде Јовановићев научни објективизам и неутралност на лажни грађански објективизам, односно субјективизам“ (Милосављевић, 2012, стр. 129).

⁷ Чини се да су ово Берково гледиште, али и Јовановићеве опаске упућене њему, актуелни у светлу укупних дешавања у свету. Најпре у јавном животу, а потом сасвим сигурно и у политичкој терминологији постепено се укorenио и одомаћио термин дубока држава као синоним за друштвене групације које имају изразиту моћ скопчану с њиховим економским, политичким, медијским и сваким другим утицајем. Они политички преживљавају све промене и настављају да управљају главним друштвеним процесима, без обзира на промене у врху политичке власти. Штавише, они директно утичу на свргавање свих носилаца политичких функција који се опирау њиховом утицају и одбијају да се њима повинују.

Упоређујући крајње домете Беркове теоријске мисли, са његовим савременицима али и потоњим ауторима, Слободан Јовановић сматра да су се црне слутње у вези са Француском буржоаском револуцијом добрим делом обистиниле. Његове пророчке прогнозе неуспеха сваке револуције показале су се добрим делом тачним.

4. Закључак

Познато је да су револуције увек представљале радикалан отклон од постојећег поретка. У њима се ниподаштавало све претходно, уз истовремено обећање да ће се уздићи ново и праведније друштво. На крилима таквих пројекција широке народне масе приступале су револуционарима а да нису имале јасне представе о лошем данас и бољем сутра. Ипак, убрзо након првих успешно изведених револуција, поставило се питање легитимитета новоизабране власти и легалитета одлука које доносе.

Едмунд Берк припада ауторима који су исказивали отворену одбојност према револуцији. Док се у својим делима и јавном делању Берк супротстављао свима који су покушавали да оправдају револуцију, а нарочито онима који су у њој видели легитимно средство промене државне власти, оспоравао је и легалитет револуционарних одлука тако што је указивао на све мањкавости Француске буржоаске револуције. Она је, по његовим речима, била модел недемократског преврата и извориште будуће диктатуре, настале доласком Наполеона на власт.

Слободан Јовановић је дао критичку анализу Беркове теоријске мисли и његових политичких ставова. Сматрао је Берка идеологом конзервативизма, у чијем средишту је потреба да се у друштву ништа радикално не мења. Своје ставове је оправдавао неубедљивом похвалом постојећих носилаца државне власти. Ако бисмо Берку судили из угла Јовановићевих теоријских промишљања, можемо указати на социјалне димензије у функционисању државе и нескривено претеривање у критикама других.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Terzić Predrag

Institute for Political Studies, Belgrade, Serbia

LEGITIMACY AND LEGALITY OF REVOLUTION IN THE THEORETICAL THOUGHT OF EDMUND BURKE

ABSTRACT: Within legal doctrine, a longstanding debate has persisted as to whether revolution may be regarded as a legitimate and lawful means of altering state authority. From the perspective of a democratic constitutional order, revolution constitutes a violent change of state authority; however, within certain ideological frameworks, it is perceived as an instrument for transforming authoritarian regimes. Historical experience demonstrates that while some revolutions have constituted the only “effective“ remedy against autocracy, others have served merely as a means of its establishment. The French Bourgeois Revolution and the October Socialist Revolution represent the opposing poles of these interpretations. Each, in its own manner, revealed both positive and negative consequences, as they were ultimately betrayed by their leaders, who appropriated them for their own ends. This study employs a range of scientific methods—most prominently historical, comparative, inductive, and hypothetico-deductive—in pursuit of an integral approach aimed at highlighting the importance of Edmund Burke’s theoretical thought. It should not be overlooked that the distinguished Serbian legal theorist Slobodan Jovanović devoted particular attention to this author, especially in the context of examining revolution as a means of violently replacing one political order with another.

Keywords: *legitimacy, legality, revolution, state authority, Edmund Burke, Slobodan Jovanović.*

Литература

1. Берк, Е. (2001). *Размишљања о револуцији у Француској*. Београд: Филип Вишњић
2. Јовановић, С. (1935). *Из историје политичких доктрина, књ. 1*. Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон
3. Jones, E. (2015). Conservatism, Edmund Burke, and the Invention of a Political Tradition, c. 1885–1914. *The Historical Journal*, 58(4), pp. 1115–1139
4. Young, E. (1994). Rediscovering Conservatism: Burkean Political Theory and Constitutional Interpretation. *North Carolina Law Review*, 3(72), pp. 619–724
5. Лукић, Р. (1989). Француска револуција и револуционарни процес. *Анали Правног факултета у Београду*, 37(6), стр. 653–659
6. Милосављевић, Б. (2011). Политика и морал у теорији државе Слободана Јовановића. *Анали Правног факултета у Београду*, 59(1), стр. 273–293
7. Милосављевић, Б. (2012). Културни образац и појам полу интелектуалца. *Култура*, (137), стр. 127–143. DOI: 10.5937/kultura1237127M
8. Милошевић Столић, Ј., & Марчек, Ј. (2017). Менаџерске компетенције официјерског кадра Војске Србије. *Војно дело*, 69(2), стр. 194–218
9. Raunić, R. (2013). Edmund Burke. In: Kulenović, E. (ed.), *Moderna politička teorija* (str. 155–202). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta
10. Старчевић, С., & Кајтез, И. (2018). Берков допринос проучавању војске као друштвене институције. *Теме*, 42(3), стр. 779–797
11. Становчић, В. (2022). *Политичке идеје и идеологије*. Београд: Центар за демократију Факултета политичких наука
12. Терзић, П. (2020). Идеја слободе у правно-политичким делима Слободана Јовановића. *Српска политичка мисао*, 68(2), стр. 79–98
13. Терзић, П., & Јоксић, И. (2021). Француска буржоаска револуција из пера Слободана Јовановића. *Политичка ревија*, 68(2), стр. 311–325
14. Трајковић, М. (2011). Право и морал у светлу прихватања и принуде. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 45(1), стр. 257–269
15. Trocki, L. (1973). *Izdana revolucija I*. Rijeka: Otokar Keršovani